

Городня Н. Д.

ORCID: 0000-0001-8152-3927

*доктор історичних наук, професор,
професор кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

ІНДІЙСЬКО-РОСІЙСЬКІ ВІДНОСИНИ В КОНТЕКСТІ ВІЙНИ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ

Ключові слова: Індія, РФ, індійсько-російські відносини, зовнішня політика, війна Росії проти України.

Індія є однією з великих світових держав, позиція якої є важливою з точки зору міжнародної підтримки України під час російської війни. Позицію Індії можна характеризувати як нейтралітет, який відповідає інтересам держави-агресора. Тож офіційні представники Росії заявляють про підтримку Індією війни («спеціальної військової операції») проти України.

У грудні 2021 р., коли вже була оприлюднена інформація американської розвідки про підготовку повномасштабного нападу РФ на Україну відбувся візит В. Путіна у Делі, під час якого дві держави підтвердили своє «особливе і привілейоване стратегічне партнерство» [7]. З 2014 р. Індія постійно утримується під час голосування резолюцій ООН на підтримку України і засудження російської агресії. Ця позиція не змінилася з початком повномасштабної війни. Хоч індійський уряд закликав до негайного припинення вогню в Україні, але не засудив вторгнення. Індія не приєдналася до західних санкцій проти Росії, а закупки нею російської нафти після отримання відповідних знижок суттєво зросли – від 33 тис барелів у день в травні 2021 р. до 819 тис барелів у день у травні 2022 р., Росія стала другим найбільшим постачальником нафти в Індію, замість Саудівської Аравії [9].

У серпні-вересні 2022 р. Індія, разом з КНР, взяла участь у організованих Росією масштабних військових навчаннях Восток–22, хоча й направила лише 75% свого персоналу і жодного військового корабля через можливий негативний вплив на відносини з Японією [4]. Водночас, на саміті ШОС у Самарканді у вересні 2022 р. під час двосторонніх переговорів з Путіним прем'єр-міністр Н. Моді відкрито виступив з критикою дій Росії в Україні. Він заявив, що «сьогодні не час для війни» і закликав Путіна до дипломатії і діалогу та до закінчення війни. За його словами, він вже розмовляв про це з В. Путіним раніше. Путін відповів, що знає

позицію Моді стосовно «конфлікту в Україні», яку той завжди висловлював, і зробить усе, щоб закінчити цю війну «якомога швидше» [3]. Такими діями РФ стали масовані атаки на критичну цивільну інфраструктуру України, починаючи з 10 жовтня.

Під час голосування в Генасамблеї ООН 12 жовтня за резолюцію, яка засудила псевдореферендуми на окупованих територіях України, не визнала анексію Донецької, Луганської, Херсонської і Запорізької областей та закликала РФ вивести війська з України, Індія знову «утрималась». Спробуємо спрогнозувати, чи можна Україні розраховувати на зміну цієї позиції.

Дружні відносини Індії з Росією беруть початок в 1950-х рр. з часу візиту М. Хрущова в Делі в листопаді 1955 р. Погоджуємося з Р. Менонем і Є. Румером, що відносини з СРСР були важливими для Індії в трьох ключових сферах: 1) закупівля радянської зброї; 2) допомога СРСР в розвитку державного сектора індійської економіки, включаючи підготовку фахівців; 3) співпраця у геополітичному протистоянні Індії з Пакистаном і Китаєм [8].

Після закінчення «холодної війни», нормалізації відносин СРСР і КНР та розпаду Радянського Союзу другий і третій чинники значною мірою втратили своє значення. Зміну пріоритетів зовнішньої політики Індії після розпаду СРСР відображала стратегія «Дивитися на Схід», яку індійський уряд почав реалізовувати в 1990-х рр.

Проте відносини з Росією увесь цей час залишалися важливими для Індії, у тому числі через потребу балансувати відносини з КНР. Хоч територіальні проблеми між Індією і КНР (після війни 1962 р.) зберігалися, а на спільному кордоні час від часу відбувалися збройні конфлікти, Індія прагнула нормалізувати відносини з КНР з економічних причин. Співробітництво Індії і КНР відповідало також інтересам Кремля, який з 1990-х рр. просував ідею багатопольярного світу, одним з центрів якого була б Росія. Крім цього, міністр закордонних справ Є. Примаков запропонував створення клубу трьох основних євразійських держав (Росії, Китаю й Індії), які мали допомагати Росії стримувати глобальне домінування США і їхніх західних союзників [8, с. 4].

Пізніше ця ідея дещо трансформувалася. Її реалізації слугувало створення в умовах глобальної фінансово-економічної кризи 2008–2009 р. форуму БРІК у складі Бразилії, Росії, Індії і КНР (2009 р.), до якого в 2010 р. приєдналася Південна Африка (БРІКС) [6]. Іншим таким центром протидії західним впливам у міжнародних відносинах, за розрахунками Кремля, могла стати Шанхайська організація співробітництва (ШОС). РФ була зацікавлена у приєднанні до ШОС Індії, що врешті відбулося в 2017 р.

Якщо на початку Кремлю вдавалося досить успішно регулювати відносини з трикутнику Росія–Індія–Китай, з часом робити це ставало складніше через складну динаміку індійсько-китайських відносин. Через географічну близькість з Китаєм відносини з цією державою були для Росії

більш важливими. Натомість Індія, на продовження традиційної політики неприєднання, намагалася реалізовувати стратегію хеджування, тобто перестраховування від ризиків, уникнення залежності від однієї великої держави. Виявом цього була інтенсифікація політики «Дивитися на схід» на початку нового століття.

Після візитів президента США Б. Клінтона і прем'єр-міністра Японії Йосіро Морі в Делі в 2000 р. відбулася нормалізація відносин між Індією і США [2], а співробітництво між Індією і Японією активізувалося. Розвиток співробітництва Індії з США і Японією слугував як цілям її соціально-економічного розвитку, так і цілям безпеки, особливо в умовах посилення асертивності політики КНР в Південно-Китайському і Східно-Китайському морях, і реалізації Пекіном стратегії «низки перлів», яка передбачала доступ ВМФ КНР до портів у Шрі-Ланці, Пакистані, М'янмі, Бангладеш тощо.

Стурбованість наступальними діями КНР стала підґрунтям для створення неофіційного форуму «Квад» (the Quad) у сфері безпеки у складі Австралії, Індії, США і Японії. Вперше він зібрався у 2007 р., вдруге – у 2017 р., після чого став щорічним. Його оцінювали як коаліцію держав для захисту свободи навігації і сприяння демократичним цінностям у регіоні [5].

Уряд Н. Моді (з травня 2014 р.), сформований невдовзі після початку російської агресії проти України, оголосив про трансформацію політики «Дивитися на схід» в політику «Діяти на сході». Це означало розширення залучення Індії у відносини з державами Азійсько-Тихоокеанського регіону з акцентом на економічному і безпековому співробітництві, а також більшу спрямованість на конкретні дії й досягнення конкретних результатів. У рамках цієї політики найбільшого розвитку набуло співробітництво Індії з Японією, як у інвестиційній і торговельно-економічній сферах, так і в галузі безпеки [1]. Активно розвивалася співпраця з РК (в торговельно-економічній сфері), Австралією (переважно у сфері безпеки), АСЕАН і державами-членами цієї спільноти.

У цілому, з початку XXI ст. геополітична динаміка суттєво змінилася. У зв'язку з розвитком російсько-китайського і китайсько-пакистанського співробітництва, посиленням американсько-китайського суперництва, розвитком співпраці Індії з США і їх союзниками формується нова конфігурація, у якій Індія за підтримки США протистоїть Пакистану, який тісно співпрацює з КНР, у той час як в роки «холодної війни» США, КНР і Пакистан протистояли партнерству Індії і Росії.

Реалізація політики «Діяти на сході» дозволила Індії зменшити залежність від Росії. Проте відносини з Росією залишилися важливими для неї. РФ продовжують розглядати як надійного, виправданого часом партнера. Також Росія залишалась основним постачальником до Індії зброї, а також компонентів і запчастин до військової техніки, закупленої у СРСР. Так, 1955–1991 – СРСР постачав Індії 66% озброєння і запчастин, в 1992–2021 – 65% [8, с. 8, 10].

Після початку російської інтервенції в Україну в 2014 р., незважаючи на можливість застосування санкцій США, Індія і РФ підписали 14 угод про постачання зброї, включаючи угоду на 5,2 млрд дол. (2016 р.) на постачання системи ППО S-400. Водночас Індія здійснювала диверсифікацію джерел постачання зброї за рахунок Франції, Ізраїлю і США, і розвивала власну оборонну промисловість. Унаслідок цього після 2013 р. експорт Росією озброєння в цю країну зменшився більше, ніж на 50% [8, с. 10–11].

Якщо у оборонному секторі залежність Індії від Росії зберігається, то в торгівлі нафтою виникла залежність Росія від Індії. Тож в умовах поточної війни відбувається зрушення балансу у двосторонніх відносинах на користь Індії.

Хоч розрив Росії із Заходом і подальше зближення з КНР унаслідок війни в Україні, а також посилення індійсько-китайських суперечностей ускладнюють відносини між Індією і Росією, можна прогнозувати, що Індія продовжить реалізовувати політику в своїх інтересах і балансувати між західними державами і Росією, доки вважатиме це вигідним для себе. Навряд чи США здійснюватимуть тиск на Індію, оскільки зацікавлені в партнерстві з нею в Індійсько-Тихоокеанському регіоні в контексті стратегічного суперництва з КНР та розуміють його вразливість. З іншого боку, можна прогнозувати, що війна Росії в Україні призведе до подальших трансформацій в індійсько-російських відносинах у середньостроковій перспективі.

Література:

1. Городня Н. Розвиток співробітництва Японії й Індії у сфері безпеки // Актуальні проблеми історії зарубіжних країн в новий та новітній час: науковий збірник / Під ред. О. Машевського. К., 2022. 330 с. С. 242–249.
2. Городня Н. Трансформація американсько-індійських відносин у перше постбіполярне десятиліття // Історичні і політологічні дослідження. 2014. № 3–4 (57–58). С. 246–259.
3. 22nd SCO Summit Key Takeaways: Indian PM Modi Urges Russian President Putin to End Ukraine War. September 17, 2022 / WION. URL: https://www.youtube.com/watch?v=t_GRhmSLem0
4. Bhaumik A. India to join Russia's Vostok 2022 wargames, but stay away from naval drill to avoid hurting Japan's sensitivity. Aug. 30, 2022 URL: <https://www.deccanherald.com/national/india-to-join-russia-s-vostok-2022-wargames-but-stay-away-from-naval-drill-to-avoid-hurting-japan-s-sensitivity-1140572.html>
5. Chanlett-Avery E., Kronstadt A. K. and Vaughn B. The 'Quad': Security Cooperation Among the United States, Japan, India, and Australia / FAS Project on Government Secrecy. 2020 URL: <https://sgp.fas.org/crs/row/IF11678.pdf>
6. Gorodnia N. Transformation of the post-Cold War international system: trends and prospects // *Rozwój społeczności międzynarodowej*:

przeszłość oraz nowe wyzwania, Tom 2, R. Kordonski, O. Struk, J. Ruciński (red.). Lwów-Olsztyn 2016, 660 s. P. 15–22.

7. India-Russia Joint Statement following the visit of the President of the Russian Federation / Government of India. Ministry of External Affairs. December 6, 2021 URL: https://mea.gov.in/bilateral-documents.htm?dtl/34606/India_Russia_Joint_Statement_following_the_visit_of_the_President_of_the_Russian_Federation

8. Menon R., Rumer E. Russia and India: A New Chapter. September 20, 2022 / Carnegie Endowment for International Peace. URL: <https://carnegieendowment.org/2022/09/20/russia-and-india-new-chapter-pub-87958>

9. Verma N. Why India Ramped up Russian Oil Imports, Easing Pressure on Moscow / Reuters. July 8 2022 URL: <https://www.reuters.com/world/india/why-india-ramped-up-russian-oil-imports-easing-pressure-moscow-2022-07-08/>

УДК 658

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-283-1-32>

Кириченко А. В.

ORCID: 0000-0002-5647-7698

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри організації підприємництва та біржової діяльності

*Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна*

Потапова Д. О.

ORCID: 0000-0002-0304-9315

студентка IV курсу

*Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна*

ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ІНСТРУМЕНТІВ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ ПІВДЕННОЇ КОРЕЇ ТА УКРАЇНИ

Ключові слова: Південна Корея, Україна, електронні інструменти, електронна комерція, електронне урядування.

Використання інформаційних технологій в економіці держав світу – важлива характеристика нашого часу, особливо під час пандемії COVID-19. Бізнес активно використовує інформаційні технології у